

Nzofo n'athose pa ra Huahni nda ya Hmuts'i pa da Mpefi ko ya Nnini ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya ne ra nt'oni ge ya nt'ofa pa ra boja hamp'u da mpefi ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya ne ra yoho ma yoho ret'a ma goho ra jeya (ndä hmä da oni)

Ra Ta Hmuts'i jä'i ka ra Tangu huahni to'a ka ra nzotho hnini M'onda, ngu pets'i ya m'efi ngu hmä ya nt'ot'i m'ui ngu ya tsut'ui ne ngu bi negi bi hmä ko ra he'mi
IECM/ACU-CG-007/2023

NZOFO

Nu ya jä'i mengu, m'ui n'angidi ne ngotho ya jä'i, a ya Hmuts'i jä'i mpese, ne to m'ui ka ya Hmuts'i jä'i to m'oi pa ya jä'i ka ra nzotho hnini M'onda, pa da guat'i da m'ui ka ra oni ra nt'ofa pa ra boja hamp'u da mpefi ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya ne ra yoho ma yoho ret'a ma goho ra jeya.

Ra nzofo m'up'ia ge pa ngotho ya n'a m'o yoto nthebe hñato ret'a ma yoto ya xeni hai, ngu m'use ka ra xeni hai ge'a pa da mpefi ko ya jä'i ra yoho ma yoho ret'a ma yoho ra jeya (hmunts'i he'mi bi huahni) ngu bi mä ra Ta hmunts'i jä'i bi hogi.

Nu ya jä'i mengu, m'ui n'angidi ne ngotho ya jä'i, da zo da Oni ngu es da hegi nxege ya te da thogi ka ra xeni hai ngu ka ya hmunts'i te bi ñaki ngu ya nt'ofa pa ra boja hamp'u da mpefi ne da nt'ot'i ra thuhu ya he'mi m'efi te da hoki ka ra xeni hai ngu pets'i.

Da ndui ra yoho ret'a ra m'et'o zänä da gats'i ra yoho ret'a ma hñu ra yoho zänä ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya, n'a ngu n'a ka ya xeni hai, da m'ui ya hmunts'i hñä ge ngotho ya jä'i ge ndui handi te pest'i ne di gemp'u da mä ha da nja, ko ra mfeni pa da pets'i da zo da handi xa zo te'me thogi ka ra hnini te'me nesta ne nxege ya menza thogi. Ra ndui ra yoho ret'a ma goho ra yoho zänä ra yoho

ma yoho ret'a ma hñu ra jeya ge m'edi da boni ka n'ar he'mi nxege ya thuhu ya menza thogi ne nda'a da hoki ra zo.

Ngotho ra ja'i mengu, m'ui n'angidi ne ngotho ya ja'i ge to pets'i o nee da hñuxi ya thuhu ya he'mi mefi te da hoki da zo da hoki ngu mangua:

Ngu m'ui	Ya pa, pa, ne T'eni pa
He'mi di hanthu ko ra tsibi	Ngu es da ndui ra yoho ret'a ma guto pa ra m'et'o zänä ne da guadi ra yoto pa ra hñu zänä ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya , ha m'ui ra he'mi di hanthu ko ra tsibi ge da mpefi
Da m'ui ra ja'i	Ndui ra yoho ret'a ma guto ra m'et'o zänä da gats'i ra rato pa ra hñu zänä ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya (nonxi a mbehe ndui guto a kut'a nde nxege ya pa: ya nsabdo ne ndomgo, da ndui guto ne da juadi yoho nde ya pa) ka ra ha m'ui ya Ts'egi Hnini ge'a ra meti. Ra yoto ra hñu ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya da thege ngu da thege ra pa to ne da hñuxi ya he'mi ya hin da zo ka ya ha m'ui ya Ts'egi Hnini ge'a ra meti.

Ra **yoto a ra guto pa ra yoho zänä** ra **yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya**, da m'ui ka ya mexa nxege ya **ret'a** ma **rato** ya hmunts'i ja'i da nuu ne da maa to'a ka ya Nahnini, ge ngothoyu tso da ma ha ngu da hogi ra zo, tengu boja da **pets'i**, ra ñ'ot'i ko ra tsut ui, ne ya nxihmo nxege ya he'mi mefi te da hoki.

Ra **ret'a** ma n'a ra **yoho zänä** a ra **ret'a** ma **yoho ra hñu zänä** ra **yoho ma yoho ret'a** ma **hñu ra jeya** ge da nja da negi ra njuani ya he'mi mefi te da hoki.

Ra ret'a ma goho ra hñu zänä ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya da boni ka ya he'mi to da nuu da negi ya njuani, ngu bi hogi ne hin bi hogi, ha m'ui ra he'mi di hanthu ko ra tsibi ge da mpefi, ka ya ngu ha m'ui ya Ts'egi Hnini ne ya jot'i ngu ka ra Tangu Huahni.

Ra ret'a ma kut'a pa a ra ret'a ma hñato ra hñu zänä ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya, ya jä'i bi hñuxi ya he'mi mefi te da hoki ge hin bi boni ra zo, tso da odi ko n'ar ñ'ot'i ha ngu bi nja, pets'i da odi ko ra he'mi F3 (ñ'ot'i he'mi da oni), ko ra jä'i ge'a ra ndä ka ra pa da mpefi ko ya jä'i o ra jä'i ngu da m'oi ngu ra hmunts'i jä'i da nuu ne da maa to'a ka ra Ñahnini ra meti.

Ra yoho ret'a ma kut'a a ra yoho ret'a ma rato ra hñu zänä yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya da thogi te'me da m'efi ge da huahni ko ra o ngu m'ui ra m'ede n'a ngu n'a ra m'ede he'mi mefi te da hoki.

Ra yoho ret'a ma yoto pa ra hñu zänä ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya, da boni ka ra he'mi ge da mä nda ra m'ede m'et'o da boni.

Ra yoho ret'a ma hñato pa ra hñu zänä a ra yoho ret'a ma goho ra goho zänä ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya, ra Tangu huahni ne ya jä'i ge mä ndä o toä ya he'mi mefi te da hoki ge to bi mä ge ya ra zo, ge da zo ya to da xifi o da mä ko na ra he'mi ka ya hai hamp'u m'ui xangu ya jä'i ka ra Xeni Hai ne da zo da mä ka ya he'mi di hanthu ko ra tsibi.

Ya ngotho te da hogi pa da ñaki di ge'a ya he'mi mefi te da hoki ge da guadi ko hñu pa ngu metho da ndui ra huahni ko ra he'mi di hanthu ko ra tsibi, po di ge'a ra yoho ret'a ma kut'a pa ra goho zänä a ra yoto ra kut'a zänä ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya hin da zo te'me da ñaki. Num'u to hin da hoki njap'u tso da m'edi ra m'ede hamp'u hñuxi ra thuhu.

Ya thogi pa da ñaki ge hense da zo da:

- Da ñaki te'me bi nja ko ra nt'oni ngotho ya jä'i.
- Gi xifi ngotho ra hnini di ge'a ya he'mi mefi te da hoki ge da m'ui pa to'a te'me da mä pa n'a ngu n'a di ge'a ya boja zi n'a ra jeya ngu ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya ne ra yoho ma yoho ret'a ma goho ra jeya.
- Ya nana ne ya tada mä ndä o toä da zo da pats'i ya y'e pa da ñaki xa zo, njuantho te ngotho da hoki.
- Da uti ha ngu da nja da mendi ya hñä, ko n'ar jä'i o n'a ra he'mi di hanthu ko ra tsibi, ngu njap'u ha m'ui da m'oi ya mexa.

Pa hin' gi m'edi gi nxadi ra rato m'ede gena ra Nzofa ge mä ngotho ya thogi tso gi hoki, ne ndayu hina pa gi ñaki.

Ya jä'i ge mä ndä o toä pets'i da hokise ya m'efi ko ya bojase, ngu n'a ra chi hmunts'i ra boja hin da thogi ko yoho ret'a ma goho ya Unidades de Medida y Actualización (UMAS) m'ui pa ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya ne pets'ise da un te'me da thogi ko ya hñä da ñaki ka ya nt'ot'i he'mi o ya he'mi di hanthu ko ra tsibi. Ra hmunts'i boja da zo gi nuu nuna ka ra ha m'ui ra he'mi di hanthu ko ra tsibi:
<https://www.inegi.org.mx/temas/uma/>

Ya jä'i mengu da zo da giki ya hñä ngu te mangua:

Ngu m'ui	Pa ne T'eni pa
He'mi di hanthu ko ra tsibi: Ngu ra he'mi di hanthu ko ra tsibi, ge da m'ui hamp'u da handi n'a ra he'mi tso da m'ui ko ra tsibi.	Da ndui ra guto pa ra yoho ret'a ma hñato ra goho zänä ne da guadi ra yoho ret'a nde ra goho pa ra kut'a zänä ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya.
Da m'ui ra jä'i: da m'ui ya mexa, ne ya he'mi ko ya nt'ofa pa gi huahni.	Ra yoto ra kut'a zänä ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya, da

Ngu m'ui	Pa ne T'eni pa
	ndui guto ne da gats'i kut'a nde ra pa.

Pa da zo gi m'oi ko ra Ngu m'ui ra he'mi di hanthu ko ra tsibi, ya mengu ja'i to nee pets'i da hñuxi ra thuhu des guto ma xudi ra ret'a ma hñu ra pa ne asta kut'a nde di ge'a ra ret'a ma rato ra goho zänä ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya.

Da ndui ra ret'a pa ra kut'a zänä ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya, da nja ngotho ya he'mi da mä ge bi hoki ya he'mi mēfi te da hoki ngotho bi daha, ngu njap'u te bi hoki ge ya n'athose bi m'ui. Ya he'mi mēfi te da hoki bi daha, hinte da mä, ge pets'i da mpefi ka ya Nahnini ya meti.

Ya hmunts'i hñä ngu ya thogi n'athose da m'ui da hoki m'uxta da guadi to da mä bi hoki ya m'efi, ge num'u da thogi ngotho te mangua:

1. Hin to da pets'i n'athose ra m'efi ka n'ar xeni hai;
2. Hinte da m'ui n'a ra he'mi mēfi te da hoki;
3. Ya he'mi mēfi te da hoki bi m'ui ra nt'oni ka n'a ra xeni hai hinte da pets'i n'a ra hñä.
4. Da m'ui yoho o ma ra ya he'mi mēfi te da hoki ngu bi daha.
5. Ngu te da nja, pa ra nt'oni ra yoho ma yoho ret'a ma goho ra jeya, num'u da m'ui yoho ya he'mi mēfi te da hoki ngu bi m'efa ko di ge'a bi gohi m'et'o.

Ra ret'a ma hñu ra pa ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya, da boni ka n'a ra he'mi nxege ya thuhu di ge'a ra xeni hai hamp'u da nja ra hmunts'i hñä ko ya thogi n'athose.

Di ge'a ra ret'a ma goho pa ra kut'a zänä a ra hñato pa ra rato zänä ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya, da boni ka ra he'mi ya ngu ha m'ui ya Ts'egi Hnini ne

ra ha m'ui pa da mpefi teme'a bi hoki pa nda mpefi ya hmunts'i hñä. Nuya ge da hoki ra ret'a ma yoto pa ra kut'a zänä a ra ret'a ma n'a ra rato zänä ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya.

Num'u da boni te mä ka ya m'ede n'a ne/o yoho, ra hmunts'i hñä da mä nda ya yoho he'mi mefi te da hoki da boni, ge tso da juadi ngotho ya he'mi mefi te da hoki m'ui ka ra he'mi ko ya thuhu, ngothoya pets'i da negi ko ra njuani ngu da hoki ra hmunts'i jä'i da nuu ne da maa to'a ngu m'uisse, ge ngu da mä da nuu ne da maa to'a mbo ya hñu pa da thogi di gemp'u bi gohi ya he'mi bi hñuxi.

Ra ret'a ma yoho ra rato zänä a ra yoho ret'a ma hñu ra yoto zänä ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya da m'ui ya hmunts'i hñä pets'i te pädi ne te bi huahni pa da xu'u ya jä'i mengu nda ya he'mi mefi te da hoki ngotho to bi daha ne njap'u da hoki ya hmunts'i jä'i ge da hoki ne da nuu ngu n'a ya xeni hai.

Ya hmunts'i hñä te nee da nuu ne da uni te bi guadi, da m'ui ka ra yoho hmunts'i rato zänä ra yoho ma yoho ret'a ma hñu ra jeya.

Ra ngotho nzofo, ra hmunts'i he'mi bi huahni ha m'ui ya Ts'egi Hnini, ya he'mi pa gi hñuxi ya he'mi mefi te da hoki da m'oi, ngotho te nesta ne ngotho te padi ge'a ra Huahni hmunts'i da hoki pa da mpefi ko ya hnini, da handi ka ra he'mi di hanthu ko ra tsibi pets'i ra Tangu huahni <https://www.iecm.mx/www/sites/apasionate/index.html> , ra ha m'ui ra he'mi di hanthu ko ra tsibi pa da mpefi ko ya jä'i <https://plataformaciudadana.iecm.mx> ne ha m'ui ya hñu ret'a ma hñu ha m'ui ya Ts'egi Hnini <https://www.iecm.mx/acerca-del-iecm/directorio/>

Ra Tangu huahni da uni ha ngu da nja ya m'efi ka ya m'ede pets'i ra Tangu huahni (CITIECM) ka ya m'ede 800 433 3222 (xeni hai M'onda), ne (+ 52) 55 26 52 11 75 (to hinte m'ui nugua M'onda, ge hin da gut'i num'u da ñä des hamp'u da ñä).